

EVRENBİLİMİNE İLİŞKİN BAZI KUR'ÂN ÖĞRETİLERİ

Prof.Dr. Emrullah YÜKSEL*

Hemen şunu belirtelim ki Kur'ân-ı Kerim, ne evrenbilimi (kozmoji), ne fizik, ne kimya, ne de biyoloji kitabıdır. Aradığımız her şeyin onda var olduğunu söylememiz de doğru değildir. Zaten bu tarzda düşünülen bir kitap, bütün ilimleri içine alan ciltler tutan bir ilimler ansiklopedisi olurdu. Esasında Kur'ân-ı Kerim, maddî ve manevî hakikatleri öz halinde kendinde toplamıştır. Kehf sûresinin 109. âyeti bunu şöyle beyan buyurmuştur: *“De ki: Rabbimin sözlerini yazmak için deniz mürekkep olsa, bir o kadarı da ona ilave edilse Rabbimin sözleri bitmeden denizler tükenirdi.”* Ancak o, beşerî eserlerle karşılaştırılmaz, bu yüzden mesajını insanlara ilâhî üslupla bildirmiştir. Tabii ki Yüce Allah mesajını insanların anlamaları için indirmiştir. Herkes ondan ilgi ve bilgi seviyesi oranında nasibini alır. Önce kendimin evrenbilimi konusunda söz söyleme yetkisine sahip olmadığımı itiraf etmeliyim. Genel olarak söylemek gerekirse hem evrenbiliminde, hem ilâhiyat biliminde, yani her iki alanda ihtisas sahibi olan kimsenin bulunmasının da ne kadar zor olduğu açıktır.

Öte yandan her gün gelişmekte olan bilgi ve teorilerle Kur'ân âyetlerini açıklama ve düşünmenin de itikadımızı sarsacağı korkusu şöyle dursun, tersine dinî gayretimizi ve aklımızı kullanma vecibesinin, bize bu sorumluluğu yerine getirmemizi emrettiği doğrultusundadır. Çünkü ilimler ilerledikçe Kur'ân-ı Kerim daha iyi anlaşılacaktır. Bugün yeni bilgi ve kültüre göre âyetleri açıklama zorunluluğu vardır. Zira sağlam bir iman, sahibine ilim ve düşünceye sarılmayı teşvik eder. İslâmî mesajlar bu temel ilkelerle doludur. Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'de, bizi evren (kâinat) tablosunu tetkik etmeye, varlık âlemini nasıl var ettiğine, bu âlemde hüküm süren kanunların mahiyetini anlamaya ve düşünmeye davet etmektedir: *“Kuşkusuz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akılları olanlar için âyetler (dersler) vardır. Onlar ki, ayakta iken, otururken, yanları üzerinde yatarken Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler de, Rabbimiz, bunu boş yere yaratmadın, Sen bütün eksikliklerden münezzehsin! Bizi ateş azabından koru.”* (III/190-191).

Bu âyetler, müslümanlara Allah'ın sonsuz kudretini anlamak için göklerin ve yerin yaratılışını, gece ile gündüzün oluşumunu düşünmeyi ve ilmî

* İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

tetiklerde bulunmalarını tavsiye etmektedir. İnsanların bu sonsuz kudretin büyüklüğünü ancak eserleri üzerinde inceleme yapmak suretiyle anlayabileceklerini ve bunun ötesinde her zaman Allah'a sığınmalarını da unutmamaları gerektiğini hatırlatmaktadır. Hiç kuşkusuz kâinat tablosu insan için varlıkları tetkik etme imkânı veren hem en büyük bir laboratuvar, hem de çok zengin gereçleri ve belgeleri içinde taşıyan büyük bir platformdur.

Evrenin Oluşumuyla İlgili Âyetler

Biz şimdi evrenin oluşumuyla ilgili âyetlerin önce meâlini verelim, sonra evrenbilimi (kozmoji) bilginlerinin verdikleri bilgilere geçelim.

“İnkâr edenler görmediler mi ki göklerle yer bitişik idi, Biz onları ayırdık ve her canlı şeyi sudan yarattık, daha iman etmeyecekler mi?” (XXI/30).

Âyetin Arapçasında geçen “retk” kelimesi Türkçemizde “bitişik olmak” manasındadır. Hemen âyetin devamında “yarmak”, “koparmak”, “ayırarak” manasına gelen “fetk” kelimesi vardır. İşte Kur’ân-ı Kerim’in “kozmetik sistemler” ile ilgili çok kısa ve özlü bir şekilde, “...göklerle yer bitişik idi, Biz onları ayırdık...” âyetinin manası, ancak evrenin oluşumuna ait bilgiler ışığında tam olarak anlaşılacaktır.

Kozmoji bilginlerine göre Güneş sistemi başlangıçta son derece yoğun, olağanüstü sıcak ve iyice sıkışmış tek bir kütle halinde çekimin etkisive büzülen bir gaz ve toz bulutsusu (nebülöz) biçimindeydi. Bu kızgın gaz kütlesi, eksenini etrafında ağır bir şekilde dönerken soğudukça küçülmüş, çekim kuvveti tesiriyle sıkışmış ve gittikçe daha hızlı dönmeye başlamıştır. Dönüş hızının artmasıyla, bulutsu bir disk haline gelmiştir. Daha sonra, dengede kalacak bir kütle halinde merkezde Güneş teşekkül etmiştir. Zamanla gaz bulutu döndükçe etrafındaki maddeler savrulmak suretiyle yassı bir disk meydana getirmiştir. Sonra bu diskin içinde madde yoğunlaşmasıyla küçük ve katı gök cisimlere dönüşmüş, kütleçekim etkisiyle bir araya gelen bu madde kümeleri ilk yıldızları ve gökadalarnı oluşturmuştur. Evrenin yaşı 10 milyar ile 20 milyar yıl arası tahmin edilmektedir. Güneş, yaklaşık 5 milyar yıldan beri uzaya enerji yaymaktadır. Astronomların görüşüne göre yaklaşık 5 milyar yıl daha enerjisi bitmeyecektir. Güneş’in yaşının da bu kadar olduğu düşünülmektedir. İncelemelere göre Güneş, aralarında demir ve nikel gibi metaller de bulunmak üzere 63 elementi

İçermektedir. Dünyanın yaşı ise yaklaşık 4.6 milyar yıldır. Evrenin başlangıcından önce herhangi bir madde olup olmadığı bilinmemektedir.²

Kur'ân-ı Kerim'in Fussilet sûresinin 11. âyeti, gök'ün duman halinde iken Allah'ın ona şekil verdiğine, sonra yerin ve göğün varlık âlemine çıkmalarını istediğine işaret etmektedir: “*Sonra, duman halinde olan göğe yöneldi, ona da yere de: İkiniz de isteyerek, istemiyerek gelin dedi. Onlar da isteyerek, itaat ederek, geldik! dediler.*” Kur'ân'da geçen “duhân” kelimesi Türkçemizde “duman” anlamındadır. “Duman”ın bir maddeden yanma sonunda çıkan ve taşıdığı katı ve sıvı zerreciklerle saydamlığını yitirmiş gaz anlamını taşıdığını düşündüğümüzde, kozmoloji bilginlerinin evrenin oluşumunun başlangıcında büzülen bir gaz ve toz bulutsusu (nebülöz) biçimindeki anlatımlarına uygun düşmektedir. Âyetin sonu da Allah'ın evrene bir kanun koyduğunu ve bütün tabiat âleminin bu kanunlara uyması gerektiğine işaret etmektedir.

Burada bir önce naklettiğimiz (Enbiyâ, XXI/30) âyette geçen “...her diri şeyi sudan yarattık...” ifadesinin de önemli bir hakikatin altını çizdiğinin üzerinde durmamız gerekmektedir. “Dünya üzerinde hayatını zuhurundan önce, ilk organik maddelerin teşekkülünde belli başlı enerji kaynağını güneşin ultraviyole ışınlarının teşkil ettiği muhakkaktır. Bununla birlikte, ilk iptidai canlıların ultraviyole ışınlarını organik maddeler imali için kullanmaya muktedir olmadıkları tahmin edilmektedir. O devrelerde ultraviyole radyasyonları o derece kuvvetli idi ki, buna maruz kalan bütün canlılar mahvoluyorlardı; bu şualardan ancak su altına gizlenmek suretiyle korunmak mümkündü. Bu sebeple hayat evvela suda başlamıştır.”³

Böylece âyet-i kerimenin hayat için gerekli olan su gerçeğine de dikkat çektiğini görmekteyiz. Gerçi hayat için güneş enerjisinin ve havanın da büyük önemi vardır. Ancak suyun önemine dikkat çekmek, diğerlerinin faydasız olduğunu ifade etmez. Hiç şüphesiz canlılar için suyun hayatî önemi açık seçik görüldüğünden delil olarak su ileri sürülmüştür. Çünkü insanların hepsi bunu fazla ilmi açıklamalara ihtiyaç duymadan kolaylıkla anlayacak kapasitededirler. Bundan yaklaşık 5 milyar yıl önce Dünya olduğu zaman su yoktu. Başlangıçta Dünya akkor bir küre halinde içi kaynayan bir yanardağ gibiydi. Etrafı büyük bir gaz bulutuyla çevriliydi. Binlerce yıl boyunca Dünya yavaş yavaş soğumaya

² Evrene ait verdiğimiz bilgiler için bkz. Temel Britannica, Hürriyet Ofset, Ocak 1993, C. 6, s. 236 vd.; C. 7, s. 275 vd.; Aralık 1992, C. 2, s. 75; Théma Larousse Tematik Ansiklopedi, Bilim ve Teknoloji, Milliyet, 1993-1994; Büyük Ansiklopedi, Milliyet Tesisleri Basımı, Şubat 1991, C. 1, s. 321; Prof.Dr. Yılmaz Muslu, Yaşayan Gezegen, Yeni Asya Yayınları, İstanbul 1979, s. 8 vd.

³ Bak. Prof.Dr. Ayhan Songar, Enerji ve Hayat, Yeni Asya Yayınları, İstanbul, 1979, s.31.

başladı ve su oluştu. Sudan önce Dünyada hiçbir canlı varlık yoktu. Ne canlı bitki, ne de hayvan vardı. Bilindiği üzere su yaşamın temel şartıdır.⁴ Hiçbir canlının susuz yaşaması düşünülemez. Su hayatın ortaya çıkıp gelişmesi için uygun ve gerekli nitelikleri içerir. Yeryüzünün yaklaşık yüzde yetmiş denizlerle kaplıdır. Havada, toprakta ve bütün canlı varlıklarda su vardır. İnsan vücudunun yaklaşık üçte ikisi de sudur. Yiyeceklerde, sebze ve meyvelerde büyük oranda su bulunur.

Evrenin Genişlemesi

Kur'ân-ı Kerim'in ez-Zâriyât sûresinin şu âyetinin de kâinatın durmadan genişlediğini ifade etmesi, astronomi ilmi açısından çok ilginç olsa gerektir: *"Gökyüzünü (uzayı), Biz kudretimizle yaptık. Ve kuşkusuz onu öyle genişleten Biziz."* (LI/47).

Eğer gökyüzünün derinliklerine bakacak olursak Allah Teâlâ'nın kudretinin sonsuzluğuna ait apaçık işaretlerin her zaman gözlerimizin önünde cereyan ettiğini anlamakta güçlük çekmeyiz. Geceleri gökyüzünde gördüğümüz milyarlarca yıldızlar, bütün gezegenleriyle birlikte Güneş'in de bulunduğu bu yıldız topluluğuna bilindiği üzere Samanyolu gökadası denilmektedir. Bu ad ona teleskopla görülebilen diğer uzakta yer alan milyarlarca gökadasından ayırt edilebilmek için verilmiştir. Bu gök adalar da bizim gökadamız Samanyolu veya galaksimiz gibi pek çok yıldızdan oluşmaktadır. ABD'li astronom Edwin Hubble (1889-1953)'in açıklamasına göre, uzayın derinliklerinde ve Samanyolu'ndan çok uzakta yer alan bu gökadalar, hem Samanyolu'ndan, hem birbirlerinden giderek uzaklaşmakta, evren genişlemekte ve gökadalar uzaklaştıkça evrendeki hızları da artmaktadır.⁵

Dünya'ya en yakın gökadalardan biri olan Andromeda'nın en az 2 milyon ışık yılı uzaklıkta olduğunu gözönünde bulundurursak, gökadalarının birbirinden uzaklığı ve böylece evrenin de ne büyük boyutlara varan sonsuz genişliği konusunda bir fikir sahibi oluruz.

Dünyanın Kutuplarda Basık Olduğuna İşaret Eden Âyetler

Dünya, geometrik anlamda tam bir küre şeklinde olmamakla birlikte yine de bu şekliyle küre diye anılır. Çünkü Dünya kutuplarında bir miktar basık, ekvatorunda ise şişkince bir küredir. *"Bizim yere gelip, onu uçlarından nasıl*

⁴ Büyük Ansiklopedi, Milliyet Tesisleri Basımı, Şubat, 1991, C. 3, s. 852 vd.

⁵ Temel Britannica, Hürriyet Ofset, C. 2, s. 77; Théma Larousse Tematik Ansiklopedi, Milliyet, C. 3, s. 75.

eksilttiğimizi görmüyorlar mı?” (XIII/41;XXI44) âyet-i kerimesi de asırlarca sonra astronomi bilim adamlarının bulup verdikleri bilgilerle daha iyi anlaşılmaktadır. Bütün meridyen dairelerinin birbirlerini bir noktada kestiği kuzey ve güney kutupları, dünya üzerinde kendine özgü özellikler taşımaktadır.

Bütün Evren Bir Hesaba Bağlı

Allah, evrene her şeyi kuşatan ilmiyle ve iradesiyle akıllara durgunluk veren bir ölçü ve düzen koymuştur: *“Güneş, Ay bir hesaba bağlıdır.”* (LV/5); *“Gökyüzünü, O yükseklerle kaldırdı. Ve ölçüyü kurdu.”* (LV/7). Âyet-i kerimelere baktığımızda “hesap” ve “ölçü” gibi anahtar kelimeler dikkatimizi çekmektedir. Bunlar da bize hemen evrende varlıklar arasındaki genel denge kanununu veya çekim kanununu çağrıştırmaktadır.

Gerçekten göklerle yerin yaratılışını, onların hareketlerini ve birbirlerine olan uzaklıklarını incelemek ve üzerinde düşünmek insanı hayretten hayrete düşürmektedir.

Dünya kendi eksenini etrafında 24 saatte bir döner. Böylece dünyamız saatte 1600 km. hız yapar. Ancak bu hız ekvatorla kutuplar arasında değişir. Kutuplara doğru gittikçe azalır. Eğer dünyamızın bu dönme hızı saatte 160 km. olsaydı, o zaman gece ve gündüz bugün olduğundan on kat daha fazla uzun sürecekti. Bu durumda her gün, güneşin sıcaklığından yeryüzünde bitki namına her şey kavrulacak, eğer geriye bir şey kalırsa onlar da uzun geceler içinde donarak yok olacaktı.

Hayatımızın kaynağı olan güneşin yüzeyindeki ısısı 12.000 fahrenheit (yaklaşık 6.650 santigrat) derecedir. Bu hararet güneşin merkezine doğru artar ve 16 milyon santigrat dereceye varır. Dünyamızın güneşten uzaklığı öyle ayarlanmıştır ki tam bizi ısıtacak kadardır. Güneşin hararetini anlatmak için şu misali vermemizin yeterli olacağı kanaatindeyim. Bir toplu iğne başı büyüklüğünde güneş maddesi 150 km. uzaklıktan bir insanı yakıp öldürmeye yetecek ısı yayılımındadır.⁶ Bugün güneşten gelen ısı yarıyarıya azalacak olsa soğuktan donarız, yarısı kadar artacak olsa kavrulur gideriz.

Eğer yer küresi 23 derece 27 dakika bir açı ile eğik olmasaydı, mevsimler meydana gelmezdi. Böylece kuzey ve güney kutbu sürekli karanlıkta kalacak, okyanuslardan yükselen buharlar, kuzey ve güneye doğru akın ederek kıtaları birer buz parçası haline getirirlerdi. Bundan da korkunç sonuçlar doğacaktı.

⁶ Prof. Dr. Ayhan Songar, Enerji ve Hayat, s. 3.

Ay bizden 385.000 km. kadar uzaklıkta bulunmaktadır. Eğer ay dünyamızı bu uzaklıkta olmayıp da 75.000 km. uzak olsaydı, meydana gelecek kabarmalar o kadar kuvvetli olurdu ki bütün kıtalar, günde iki defa su altında kalacaklardı. Dağlar da kısa zamanda aşına aşma ortadan kaybolacaklardı.

Yeryüzünde dağların ve tepelerin ortadan kalkmasıyla yerküresi üzerinde 2 km. derinliğinde su bulunacaktı. Böyle bir durum hayatın sönmesiyle sonuçlanacaktı.⁷

Şu halde yukarıda söz konusu ettiğimiz, : “Güneş, Ay bir hesaba bağlıdır.”; “Gökyüzünü, O yükseklere kaldırdı. Ve ölçüyü kurdu.” Âyet-i kerimelerinin anlamı, uzay ilminin ortaya çıkardığı bulgularla daha da iyi anlaşılabilir olmaktadır. Bu yüzden âyetlerin içeriğine ilişkin ilimlerde bilgi edinmek de müslüman din bilginlerinin boynunun borcu olmaktadır. Bu vebalden kurtulmak için o gibi konularda da ilim adamı yetiştirilmesi gerekmektedir. Çünkü evren, Allah’ın koyduğu düzenli bir kanun çerçevesinde cereyan etmekte olup hiçbir zaman kör bir tesadüfe bırakılmamıştır. Cenâb-ı Hak, Kur’ân-ı Kerim’in birçok âyetlerinde bu gerçeği bizlerin gözleri önüne sermektedir. Ancak biz onlardan şu birbiri peşine sıralanan âyetlerden birkaçını vermekle yetineceğiz: “De ki: Siz yeri iki günde (devirde) Yaratan’ı mı inkâr ediyorsunuz? O’na mı bir takım eşler, ortaklar koşuyorsunuz? Bütün âlemlerin Rabbi, işte O’dur. Yeryüzündeki yüce dağları yarattı, onda bereketler kıldı ve rızık arayanlar için eşit olarak dört günde (devirde) rızıklarım takdir etti (düzene koydu). Sonra duman halinde olan göğe yöneldi, ona da yere de: İkiniz de isteyerek, istemiyerek gelin dedi. Onlar da isteyerek, itaat ederek, geldik dediler. Onları iki günde (devirde), yedi kat göğe çıkardı ve her gökte, ona işini vahyetti. Biz dünya göğünü cırağlarla (yıldızlarla) donattık. Onu (âfetlerden) koruduk. İşte bu, bilen, güçlü olan Allah’ın kanunudur.” (XLI/9-12).

Âyetin Arapça metninde “yevm” olarak ifade edilen kelime Türkçemizde “gün” sözcüğünün karşılığı olsa da, burada “devirler” anlamındadır, yani bir şeyin geçirdiği aşamaları anlatmaktadır. Kur’ân-ı Kerim’de, göklerin ve yerin altı günde yaratıldığı yedi yerde; yerin yaratılışının iki günde olduğu bir yerde; yedi göğün iki günde yaratıldığı bir yerde; yeryüzünde rızıkların (gıdaların) dört günde yetiştirilmesi (hayatın elverişli hale gelmesi) bir yerde geçmektedir.

Demek oluyor ki evren ve içinde yer alan dünyamız, insanı barındıracak hale gelinceye kadar birçok devirler geçirmişlerdir. Önce tek kızgın gaz kütleli

⁷ Burada özetleyip sıralamaya çalıştığımız hipotezler için bakınız. A. Cressy Morrison, İnsan, Kâinat ve Ötesi, Çeviren: Bekir Topaloğlu, Hareket Yayınları, İstanbul, 1972, s. 24-27.

halinde, sonra gezegenlerin meydana gelerek kabuğun teşekkül ettiği devirler. Daha sonra yeryüzünde dağların oluştuğu, suların, bitkilerin ve canlı hayatın ortaya çıktığı devirler Kur'ân-ı Kerim üslubuyla dile getirilmiştir. Bu konuda ilmî araştırmalar geliştikçe ve yeni buluşlar keşfedildikçe Kur'ân-ı Kerim'in evren bilimine ilişkin âyetleri daha iyi anlaşılacaktır.

Not: Yukarıda ismi geçen eserlerin dışında bu konuda şu eserlerden de yararlanılmıştır:

1- Tanrı Buyruğu Kur'an-ı Kerim'in Tercüme ve Tefsiri, Ömer Rıza Doğrul, İstanbul, 1980.

2- Hak Dini Kur'an Dili Türkçe Tefsir, Elmalılı Hamdi Yazır, Nebioğlu Basımevi, İstanbul, 1960.

3- Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali, Prof.Dr. Süleyman Ateş, İstanbul.

4- Maurice Bucaille, Kitab-ı Mukaddes, Kur'an ve Bilim, Çeviren: Doç. Dr. Suat Yıldırım, İzmir, 1981.

5- Dr. Celâl Kırcı, Kur'an-ı Kerim'de Fen Bilimleri, İstanbul, 1984.

6- Ömer Öztürkmen, Gözyaşı Medeniyeti, Ötüken, İstanbul, 1994.

7- Sami Öngör, Coğrafya Terimler Sözlüğü, M.E.B. Yay., İstanbul, 1975.

8- Lincoln Barnett, Evren ve Einstein, Çev.: Nail Bezel, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1976.

9- Le Saint Coran, Muhammad Hamidullah, Paris.

10- Kur'an Mesajı Meal Tefsir, Muhammed Esed, Türkçeye Çev.: Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul, 1996.